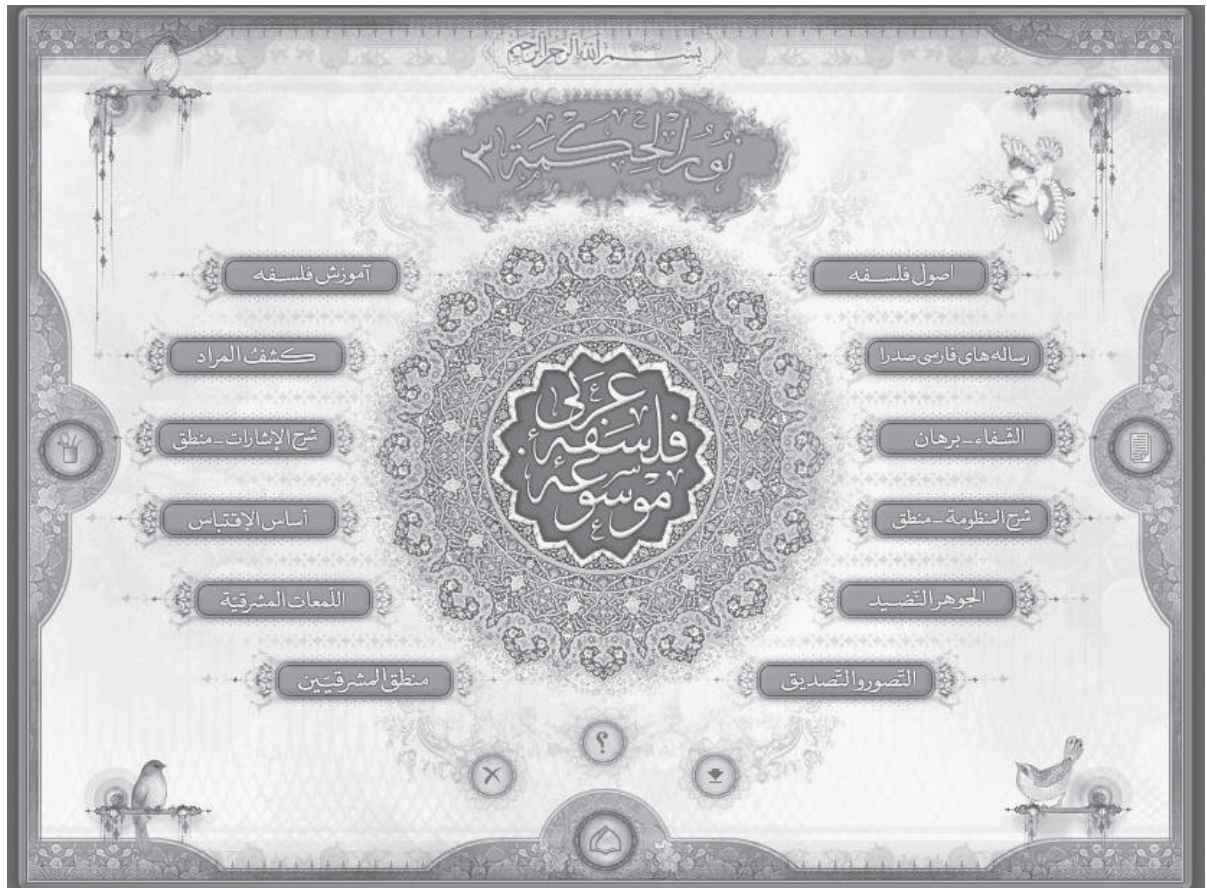

مروری بر نرم افزارهای علوم عقلی نور

علی نعیم الدین خانی
Ali.n.khani@gmail.com

مقدمه

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، ارائه‌کننده نرم‌افزارهای علوم اسلامی است که در موضوعات متنوعی به تولید و عرضه محصولات ویندوزی و وبی اقدام کرده است. یکی از این موضوعات، مباحث مربوط به علوم عقلی، مشتمل بر دانش: فلسفه، کلام و عرفان است که نیازهای علمی و پژوهشی بسیاری از محققان و علاقه‌مندان این حوزه را پاسخگوست. این نرم‌افزارها که در وهله نخست در قالب نسخه‌های دسکتاپ یا آفلاین تولید شده، به همت محققان و متخصصان نور، به‌ویژه پژوهشگران و دست‌اندرکاران معاونت پژوهشی و معاونت تولید مرکز سامان یافته‌اند.

گفتنی است که معاونت پژوهشی مرکز نور، از گروه‌های مختلفی تشکیل شده که از آن جمله، گروه علمی عقلی است که در موضوعات: فلسفی، کلامی و عرفانی به انجام تحقیقات لازم و بسترسازی برای تولید نرم‌افزارهای مرتبط با این علوم فعالیت می‌کند.

مجموعه تولیدات نرم‌افزاری مباحث علوم عقلی در مرکز نور، در سه قالب کلی: کتابخانه‌ای، معجم موضوعی و درختواره‌ای سامان یافته است. معمولاً در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، بیشتر سعی در گردآوری و ارائه منابع و فراهم نمودن امکانات تحقیقاتی و کاربردی برای جست‌وجوی لفظی در متن است؛ ولی در نرم‌افزارهای معجم موضوعی و درختواره‌ای، سعی و هدف کلیدی تولیدکنندگان برنامه، بسترسازی برای جست‌وجوی مفهومی و تحلیل موضوعی محتوای متون مرجع و اصلی است.

آنچه در ادامه خواهید خواند، محتوا و قابلیت‌های محصولات تولیدشده یا در دست تولید است که از ابتدای کار مرکز

تاکنون در زمینه علوم عقلی عرضه شده‌اند یا خواهند شد. امید است که این نوشتار، مورد توجه خوانندگان عزیز قرار گیرد.

بحث پیش رو را در سه محور دنبال خواهیم کرد: محصولات تولیدشده، نرم‌افزارهای در دست تولید و محصولاتی که در آینده تهیه و عرضه می‌شوند.

الف. نرم‌افزارهای تولیدشده

۱. نور الحکمه ۳ (فرهنگ موضوعی و لفظی حکمت اسلامی)
نرم‌افزار «نورالحکمه ۳» در واقع معجم موضوعی ۲۴ عنوان در ۴۱ جلد از مهم‌ترین کتب عقلی اسلامی در زمینه فلسفه، منطق و کلام به همراه متن کامل است. این کتب عبارت‌اند از:

الأسفار الأربعة (الحکمة المتعالیة)، الحاشیة علی الإلهیات، الشواهد الربوبیة، العرشیة، المبدأ و المعاد، المشاعر، أسرار الآیات، الشفاء (الإلهیات)، شرح الإشارات (فلسفه)، شرح المنظومة (فلسفه)، بداية الحکمة،

نهایة الحکمة، رساله سه اصل، شرح اصول فلسفه و روش رئالیسم، آموزش فلسفه، اللمعات المشرقیة، التصور و التصدیق، الشفاء (البرهان)، شرح الإشارات (منطق)، منطق المشرقیین، أساس الاقتباس، الجوهر النضید، شرح المنظومة (منطق) و کشف المراد.

در این برنامه، همچنین فهرستی از اصطلاحات فلسفی به همراه شرحی کوتاه درباره هریک از آنها با استفاده از ۷ مأخذ معتبر ارائه شده

است که عبارت‌اند از: فرهنگ فلسفی، فرهنگ معارف اسلامی، فرهنگ اصطلاحات فلسفی ملا صدرا، المعجم الفلسفی، موسوعة مصطلحات الفلسفة عند العرب، شرح المصطلحات الفلسفیة و شرح المصطلحات الکلامیة.

جست‌وجوی موضوعی در متن از طریق: کلیدواژه، نمایه، موضوع، نشانی و پژوهش، دستیابی به مجموع مرتبطات یک واژه به وسیله امکان مرتبط محض، مشاهده کلیدواژه‌های اصلی مرتبط با کلیدواژه جاری از طریق پنجره مرتبطات، استفاده از قابلیت ترکیب و تعیین نوع آن (عطفی، فصلی و یا فصلی مانعة‌الجمع)، نمایه‌های مرتبط و نمایه اخص، دسترسی به فیش‌های تحقیقاتی و مشاهده نشانی هر فیش، پژوهش‌های تطبیقی و مقایسه مباحث مختلف با یکدیگر، پژوهش موضوعی همراه با ارائه عناوین مترادف و مرتبط، محدود کردن دامنه تحقیق به دو صورت کتابی و موضوعی، فهرست کاملی از اعلام، همچون: اشخاص، کتب، قواعد، آیات و سوره‌ها، از جمله مهم‌ترین قابلیت‌های

مِنْ دُعَاءِ مَوْلَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ

تحقیقاتی و فنی نور الحکمة ۳ می‌باشند.

۲. کتابخانه حکمت اسلامی ۲
متن ۵۸۳ عنوان کتاب و رساله از آثار حکمای اسلامی به دو زبان فارسی و عربی از زمان قدیم تا عصر حاضر، در این کتابخانه دیجیتالی گنجانده شده است. این منابع، در محورهای ذیل دسته‌بندی شده است:

کتاب‌های مورد علاقه، پدیدآورنده، کتب مرتبط، حکمت عملی، حکمت نظری، حکمت متعالیه، حکمت مشاء، حکمت اشراق، کلام فلسفی، تفسیر فلسفی، داستان فلسفی، فلسفه تطبیقی، زبان (عربی و فارسی).

در این نرم‌افزار، از آثار مؤلفانی همچون: ارسطو، افلاطون، ابونصر فارابی، شیخ الرئیس، ابن رشد، فخرالدین رازی، خواجه نصیرالدین طوسی، میر داماد، صدر المتألهین، ملا هادی سبزواری، علامه طباطبایی و دیگر بزرگان حکمت اسلامی، استفاده شده است.

از جمله ویژگی‌های کتابخانه حکمت اسلامی نسخه ۲، ارائه ۱۴ عنوان اصطلاح‌نامه به منظور آشنایی با اصطلاحات متون برنامه، و نیز ارتباط متون با شروح مربوطه به طور مستقل است.

برقراری ارتباط بین متن، شرح و ترجمه و پیوند آنها به همدیگر، تفکیک و جداسازی رساله‌ها از مجموعه‌ها همراه با نام و مشخصات کتاب‌شناسی آنها، از قابلیت‌های این محصول به شمار می‌رود.

۳. کتابخانه کلام اسلامی ۱/۲
در این برنامه، متن کامل ۶۶۰ عنوان کتاب از آثار کلامی، در موضوعات و

مذکور، توسط محققان گروه علوم عقلی بر مبنای اصول اعتقادی طراحی و تدوین شده و به متون برنامه اتصال یافته است. تمام مطالب کتاب‌های کلامی به درخت اتصال می‌یابد؛ اما گاهی مطالبی در این کتب یافت می‌شود که برای محقق علم کلام اهمیت دارد و چه بسا در درخت برنامه جای نگیرد. به همین جهت، با استفاده از نمایه‌های مکمل با شاخه‌های مربوطه و یا مستقیماً با خود متن ارتباط برقرار می‌کند.

برخی از منابع برنامه به این شرح است: التوحید (شیخ صدوق)، کشف المراد، شرح المواقف، شرح المقاصد، ابکار الأفكار، تصحیح اعتقادات الإمامیه، الذخیره فی علم الکلام، تلخیص الشافی، تجرید الاعتقاد، منهج الکرامه، الرسالة السعدیه، اصل الشیعه وأصولها.

به‌طور کلی، می‌توان گفت درخت اصلی برنامه بر اساس ساختار علم کلام و به صورت نمودار درختی، مشتمل بر شاخه‌های ذیل است: مبادی علم کلام، امور عامه، جواهر، اعراض، توحید، نبوت، امامت، عدل، معاد، فرق و مذاهب. هر کدام از این موارد، شامل شاخ و برگ‌های

مباحث کلامی گنجانده شده است؛ موضوعاتی همچون: کلام عام، الهیات، نبوت، امامت، معاد، تاریخ کلام، روایات کلامی، پاسخ شبهات، فرق و مذاهب، ردّ وهابیت، ردّ تحریف قرآن، ردّ ابن تیمیه، ردّ ابن‌قیم، کلام اسماعیلیه، ردّ اسماعیلیه، ایمان ابوطالب، روش‌ها و گرایش‌های تفسیر کلامی، تفسیر کلامی - فلسفی، عقاید بهائیان و ردّ آن، علائم ظهور، کلام شیعه امامیه، کلام اشاعره، کلام ماتریدیه، کلام اهل حدیث، کلام زیدیه، کلام سلفیه، کلام مرجئه، کلام معتزله، کلام نومعتزلیان و کلام یهود.

۱۳ عنوان فرهنگ‌نامه تخصصی علم کلام در ۱۹ جلد، به زبان‌های: فارسی، عربی، انگلیسی و فرانسه، به همراه عرضه ۵۱ عنوان کتاب به زبان انگلیسی در موضوعات کلامی، از دیگر محتویات ارزشمند نرم‌افزار کلام اسلامی ۱/۲ است.

۴. درختواره کلام اسلامی
در این نرم‌افزار، متن ۳۱ عنوان کتاب کلامی از مذاهب گوناگون در ۵۲ جلد، به شکل درختی ارائه شده است. درختواره

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، ارائه‌کننده نرم‌افزارهای علوم اسلامی است که در موضوعات متنوعی به تولید و عرضه محصولات ویندوزی و وبی اقدام کرده است. یکی از این موضوعات، مباحث مربوط به علوم عقلی، مشتمل بر دانش: فلسفه، کلام و عرفان است که نیازهای علمی و پژوهشی بسیاری از محققان و علاقه‌مندان این حوزه را پاسخگوست. این نرم‌افزارها که در وهله نخست در قالب نسخه‌های دسکتاپ یا آفلاین تولید شده، به همت محققان و متخصصان نور، به‌ویژه پژوهشگران و دست‌اندرکاران معاونت پژوهشی و معاونت تولید مرکز سامان یافته‌اند.

مانند: نویسنده، زبان و کتاب‌های مورد علاقه.

فارسی و عربی است.

مربوط به خود می‌باشد.

نرم‌افزار یادشده، متن کامل ۹ عنوان فرهنگ‌نامه در ۱۳ جلد به زبان‌های: فارسی، عربی، انگلیسی و فرانسه را دربردارد. از دیگر قابلیت‌های برنامه می‌توان به: ارتباط میان کتب با شروح و ترجمه آنها، نمایش ۲۴ قطعه فیلم مربوط به زندگانی حکیم ابوعلی سینا و نیز شخصیت‌شناسی ابوعلی سینا و اطلاعاتی چند درباره کتب و مؤلفان برنامه اشاره نمود.

از جمله قابلیت‌های پژوهشی درختواره کلام اسلامی، می‌توان به این موارد اشاره کرد:

دسترسی کاربران به موضوعات مورد نظر، از طریق: «درختواره» و «نمایه‌های مکمل»؛ جست‌وجو در درختواره به دو صورت: «واژه‌ای» و «لفظی»؛ قابلیت ترکیب تکواژه‌ها یا الفاظ درختواره کلام در دور محور: «ترکیب پیشنهادی» و «ترکیب اختیاری»، جهت دسترسی سریع و آسان به مطلب مورد نظر؛ ارتباط دوسویه میان دو یا چند شاخه در یک باب یا ابواب مختلف کلامی؛ استخراج فهرست‌های گوناگون بر اساس: عناوین درختواره، عناوین مکمل و اعلام واژه‌ها؛ امکان محدودکردن حوزه پژوهش از طریق دامنه کلامی و کتابی؛ دسترسی آسان کاربران و پژوهشگران به آیات موجود در متون برنامه به همراه مطالب مربوط به آنها.

۷. مجموعه آثار حکیم فارابی

در این برنامه، متن ۳۰ عنوان کتاب از آثار حکیم فارابی و دیگر کتب مرتبط با ایشان، به همراه شناخت‌نامه حکیم فارابی و اصطلاح‌نامه آثار ایشان، گنجانده شده است. قابلیت ایجاد ارتباط میان برخی کتب با یکدیگر، و نیز امکان دسته‌بندی و محدودکردن کتب بر اساس: کتاب، پدیدآور و زبان، از جمله توانمندی‌های این محصول به شمار می‌رود.

۶. مجموعه آثار حکیم سبزواری

متن ۲۷ عنوان کتاب در ۵۶ جلد از آثار حکیم سبزواری به زبان عربی و فارسی، در این نرم‌افزار قابل دسترسی است.

از جمله ویژگی‌ها و قابلیت‌های این نرم‌افزار، عبارت است از: ارائه کتاب ارزشمند «شرح المنظومة» با اتصال به مجموعه‌ای از شروح و حواشی آن به همراه برخی دیگر از آثار حکیم سبزواری همچون: أسرار الحکم، رسائل، دیوان و شرح ایشان بر مشنوی؛ برقراری ارتباط بین متن، شرح و ترجمه و پیوند آنها با یکدیگر؛ قابلیت دسته‌بندی کتاب‌ها به بخش‌هایی

۵. مجموعه آثار حکیم ابوعلی سینا

این برنامه، شامل متن کامل ۸۵ عنوان کتاب، شرح، ترجمه و حاشیه در ۱۰۵ جلد از آثار مربوط به حکیم ابوعلی سینا به زبان

۸. مجموعه آثار میرداماد

متن ۲۹ عنوان کتاب در ۴۸ جلد از آثار سید محمدباقر میرداماد استرآبادی و دیگر آثار مرتبط با ایشان، در این کتابخانه دیجیتالی به همراه قابلیت‌های متنوع تحقیقاتی عرضه شده است؛ از قبیل: شرح الصحیفة السجادية، التعليقة علی الکافی، مصنفات میر داماد، جذوات و موافیت، القبسات، الأفق المبین، الصراط المستقیم فی ربط الحادث بالقدیم، تقویم الإیمان، ضوابط الرضاع و دیوان اشراق.

محدود کردن کتب برنامه بر اساس: کتب مورد علاقه، کتاب‌های اخیر، کتب مرتبط، موضوعات، زبان (فارسی و عربی) و پدیدآورنده، و نیز دسترسی به ۷ عنوان از آثار مرتبط با یکدیگر، در بخش «کتب مرتبط» برنامه، از امکانات نرم‌افزار «مجموعه آثار میرداماد» به شمار می‌رود.

۹. مجموعه آثار ملاصدرا

این مجموعه، مشتمل بر متن کامل ۲۶ عنوان کتاب در ۴۲ جلد از آثار صدر المتألهین، محمدبن ابراهیم قوام شیرازی، معروف به ملاصدرا، و دیگر آثار مرتبط، به زبان عربی و فارسی است.

جست‌وجو در عناوین ابواب و سرفصل‌های کتب از طریق فهرست‌گزینی، ارتباط و مقایسه بین متون موجود در برنامه و نیز شخصیت‌شناسی ملاصدرا و اطلاعاتی چند درباره مؤلفان و کتب برنامه، از جمله قابلیت‌های ارزشمند این محصول است.

۱۰. معجم موضوعی آثار فلسفی ملاصدرا
این نرم‌افزار، متن ۴۱ عنوان کتاب در ۷۵ جلد از آثار ملاصدرا به زبان عربی و فارسی، در موضوعات مختلف را در خود جای داده است؛ موضوعاتی مانند: منطق، حکمت متعالیه، حکمت اشراق، حکمت اشراق، عرفان. گفتنی است که ۲۱ عنوان کتاب از منابع موجود در برنامه، مورد تحلیل موضوعی قرار گرفته است.

برخی از کتب برنامه به شرح ذیل است:

«الحکمة المتعالیه»، «الشواهد الربوبیه»، «اسرار الآیات»، «المشاعر»، «تعلیقه بر شرح حکمة الاشراق»، «شرح الهدایة الأثریة»، «شرح و تعلیقه بر الهیات شفا»، «اللمعات المشرقیة» و «التصور و التصدیق».

به طور کلی، می‌توان گفت در این برنامه، فرهنگ موضوعی کتاب‌ها و رساله‌های فلسفی ملاصدرا، شامل: چکیده‌نویسی متن (۸۳۰۷۴ موضوع)، نمایه‌سازی (۵۶۹۷۶ نمایه) و کلیدواژه (۵۹۷۵ کلیدواژه) قابل دسترسی است. از جمله ویژگی‌های برنامه، دسته‌بندی و دسترسی به کتب برنامه در محورهای: کتاب‌های مورد علاقه، کتب مرتبط، حکمت متعالیه، حکمت اشراق، حکمت مشاء، منطق، تفسیر، حدیث، عرفان، شروح، اصطلاح‌نامه، کتب عربی و کتب فارسی است.

۱۱. معجم موضوعی حکمت اشراق

این برنامه، فرهنگ موضوعی ۱۰ عنوان کتاب در ۱۶ جلد از آثار شیخ اشراق و دیگر آثار حکمت اشراق، شامل: چکیده‌نویسی متن (۱۹۵۳۴ موضوع)، نمایه‌سازی (۲۷۵۰۷ نمایه) و کلیدواژه (۴۳۹۴ کلیدواژه) است.

بعضی از مهم‌ترین کتاب‌های حکمت اشراق و آثار شیخ اشراق که در این نرم‌افزار تحلیل موضوعی شده‌اند، عبارت‌اند از:

حکمة الإشراق، شرح حکمة الإشراق شهرزوری، شرح حکمة الإشراق قطب الدین الشیرازی، التلویحات اللوحیة و العرشیة، المقامات، المشارع و المطارحات، تعلیقات ملاصدرا بر شرح حکمة الاشراق. محققان می‌توانند از قابلیت دسته‌بندی و دسترسی به کتب برنامه در محورهای ذیل نیز بهره ببرند:

کتاب‌های مورد علاقه، پدیدآورنده، کتب مرتبط، حکمت متعالیه، عرفان، حکمت اشراق، حکمت مشاء، زبان عربی، زبان فارسی.

جست‌وجو در متن کتب و موضوعات، ایجاد میز پژوهشی جهت انجام و ثبت پژوهش‌های کاربر و نیز ارائه سیستم‌های مشترکات و مترادفات، بخشی از قابلیت‌های تحقیقاتی این معجم موضوعی است.

۱۲. معجم موضوعی و کتابخانه تخصصی منطق

نرم‌افزار منطق، حاوی ۱۲۰ عنوان کتاب و رساله از آثار منطقی به زبان عربی و فارسی است که ۱۲ عنوان از مهم‌ترین

آنها، مانند: منطق اشارات، منطق شفا، منطق حکمة الاشراف و جوهر النضید، تحلیل موضوعی شده و در اختیار محققان علم منطق قرار گرفته است.

به بیان دیگر، در این معجم موضوعی، فرهنگ موضوعی مهم‌ترین منابع علم منطق، شامل: چکیده‌نویسی متن (۱۹۱۹۹ موضوع)، نمایه‌سازی (۱۴۶۳۹ نمایه) و کلیدواژه (۳۱۸۱ کلیدواژه)، قابل دستیابی است.

برقراری ارتباط بین متن، شرح و ترجمه و پیوند آنها به همدیگر، از قابلیت‌های پژوهشی این معجم موضوعی است که برای منطق‌پژوهان، بسیار کارگشا و مفید است.

از جمله امکانات عمومی این محصول، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

دسته‌بندی و دسترسی به کتب برنامه در محورهای: کتاب‌های مورد علاقه، کتب مرتبط، پدیدآورنده، کتب فارسی و کتب عربی؛ مرتب‌سازی فهرست کتاب‌ها بر اساس اولویت قرن و سال وفات مؤلفان؛ تفکیک و جداسازی رساله‌ها از مجموعه‌ها، به همراه نام و مشخصات کتاب‌شناختی آنها.

۱۳. عرفان اسلامی - نسخه ۳
نرم‌افزار عرفان اسلامی - نسخه ۳، دارای

متن کامل ۸۰۵ عنوان کتاب و رساله عرفانی در ۱۲۵۸ جلد از سده‌های اول تاکنون از مشرب‌های مختلف عرفانی به زبان عربی و فارسی است که در موضوعات ذیل دسته‌بندی شده است: عرفان نظری، عرفان عملی، عرفان ادبی، طبقات و شرح حال عارفان، اصطلاح‌نامه، تفسیر عرفانی، علوم غریبه و ...

از جمله ویژگی‌های پژوهشی و علمی این کتابخانه دیجیتالی، ارائه بیش از ۲۰۰ عنوان کتاب از متون کهن ادبی - عرفانی، متن کامل ۷ عنوان فرهنگ‌نامه جهت دسترسی به معانی: لغات، اصطلاحات و تعبیرات عرفانی، و نیز دسترسی به شرح حال بیش از ۲۲۰۰ نفر از عارفان اسلامی در بخش «طبقات عرفا» است.

یکی از قابلیت‌های کارآمد برنامه، دسته‌بندی کتاب‌های برنامه در محورهای ذیل است:

عرفان عملی، عرفان نظری، ادبیات عرفانی، تفسیر عرفانی، طبقات و شرح احوال، اصطلاح‌نامه، اشعار و شروح، کتب عربی و کتب فارسی.

از دیگر امکانات تحقیقاتی و فنی برنامه، جست‌وجو در بیش از ۱۹۷۸۰۰

عنوان باب و سرفصل کتب به وسیله فهرست‌گزینشی، و نیز قابلیت محدود کردن دامنه جست‌وجو به: آیات، احادیث، و اشعار موجود در متون برنامه است.

ب. نرم‌افزارهای آماده تولید

در این باره، می‌توان به سه محصول که در دست تولید است، اشاره کرد:

۱. کلام اسلامی ۲ (کتابخانه و درختواره) این محصول، دارای متن ۸۴۸ عنوان کتاب در ۱۵۸۷ جلد، مشتمل بر ۳۰۲ رساله از آثار کلام اسلامی از مذاهب مختلف است؛ مذاهبی همچون: امامیه، اهل حدیث، اسماعیلیه، اشاعره، زیدیه، معتزله و ...

منابع برنامه، بر اساس مسائل عقیدتی و در موضوعات ذیل دسته‌بندی شده است:

مذاهب کلامی (امامیه، اشاعره، معتزله، اسماعیلیه، زیدیه و ...)، موضوعات کلامی (توحید، عدل، نبوت، امامت، معاد و ...)، کتب مرتبط، پدیدآورنده، کتب فارسی و کتب عربی.

شایان ذکر است که در این کتابخانه،

مجموعه تولیدات نرم‌افزاری مباحث علوم عقلی در مرکز نور، در سه قالب کلی: کتابخانه‌ای، معجم موضوعی و درختواره‌ای سامان یافته است. معمولاً در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، بیشتر سعی در گردآوری و ارائه منابع و فراهم نمودن امکانات تحقیقاتی و کاربردی برای جست‌وجوی لفظی در متن است؛ ولی در نرم‌افزارهای معجم موضوعی و درختواره‌ای، سعی و هدف کلیدی تولیدکنندگان برنامه، بسترسازی برای جست‌وجوی مفهومی و تحلیل موضوعی محتوای متون مرجع و اصلی است

محتوای ۱۱۱ عنوان کتاب بر اساس نمودار درختی علم کلام اسلامی، تحلیل و دسته‌بندی شده و مشتمل بر محور: شاخه (۷۶۰۲ شاخه)، مکمل یا نمایه (۴۰۰۴۰ نمایه) و کلیدواژه (۵۴۲۳ کلیدواژه) می‌باشد.

این نرم‌افزار که دربرگیرنده مهم‌ترین کتب کلامی از ابتدا تا زمان معاصر است، در قالب کتابخانه استاندارد با قابلیت‌های ارزنده فراوانی ارائه شده است. برخی از قابلیت‌های نسخه جدید کلام اسلامی عبارتند از:

برقراری ارتباط بین متون و شرح و ترجمه آنها؛ مرتب‌سازی فهرست کتاب‌ها بر اساس: اولویت قرن، نام پدیدآور و عنوان کتاب؛ قابلیت مشابه‌یابی متون با امکان انتخاب درصد تشابه؛ جداسازی رساله‌ها از مجموعه‌ها همراه با نام و مشخصات کتاب‌شناختی آنها؛ جست‌وجوی ساده و پیشرفته در نمودار درختی، نمایه‌ها و کلیدواژه‌ها و متن کتاب‌ها؛ کتاب‌شناسی و گزارش اجمالی درباره محتوای منابع و شرح حال نویسندگان کتاب‌ها.

۲. فروغ خرد (کتابخانه و فرهنگ موضوعی کتب فلسفی فارسی)
متن ۱۳۶ عنوان کتاب در ۱۸۹ جلد، مشتمل بر ۱۲۰ عنوان رساله از آثار فلسفی فارسی، در این برنامه قابل دسترسی است. گفتنی است که از این میان، ۳ عنوان کتاب در ۸ جلد از آثار فلسفی فارسی («رساله سه اصل» ملاصدرا، «اصول فلسفه و روش رئالیسم» علامه طباطبائی به همراه شرح شهید مطهری (ره) و نیز «آموزش فلسفه» استاد مصباح یزدی)، تحلیل موضوعی شده است و شامل: چکیده‌نویسی متن (۱۰۲۱۹ موضوع)، نمایه‌سازی (۸۲۶۳ نمایه) و کلیدواژه (۱۸۵۲ کلیدواژه) می‌باشد.

دسته‌بندی کتب برنامه در محورهای: حکمت نظری، حکمت عملی، حکمت متعالیه، حکمت مشاء، حکمت اشراق، فلسفه یونان، منطق، کلام فلسفی، داستان فلسفی، تفسیر فلسفی، تاریخ فلسفه، فلسفه تطبیقی و کتب مرتبط، سامان یافته است.

بعضی از امکانات پژوهشی و فنی نرم‌افزار فروغ خرد، به این شرح است:

برقراری ارتباط بین متون و شرح و ترجمه آنها؛ مرتب‌سازی فهرست کتاب‌ها بر اساس: اولویت قرن، نام پدیدآور و عنوان کتاب؛ قابلیت مشابه‌یابی متون با امکان انتخاب درصد تشابه؛ جداسازی رساله‌ها از مجموعه‌ها همراه با نام و مشخصات کتاب‌شناختی آنها؛ جست‌وجوی ساده و پیشرفته در نمودار درختی نمایه‌ها و کلیدواژه‌ها و متن کتاب‌ها؛ کتاب‌شناسی و گزارش اجمالی درباره محتوای منابع و شرح حال نویسندگان کتاب‌ها.

۳. حکمت مشاء (کتابخانه تخصصی و فرهنگ موضوعی)
در این نرم‌افزار، متن ۱۶۸ عنوان کتاب در ۲۲۸ جلد، مشتمل بر ۱۷۱ عنوان رساله از آثار حکمت مشاء، از ابتدا تا کنون، ارائه شده است. در این بین، فرهنگ موضوعی ۱۴ عنوان کتاب در ۱۸ جلد از آثار مشائی فلاسفه بزرگ اسلامی، شامل: چکیده‌نویسی متن (۵۵۵۹۷ موضوع)، نمایه‌سازی (۴۴۱۳۴ نمایه) و کلیدواژه (۳۸۶۸ کلیدواژه)، قابلیت انجام پژوهش‌های مفهومی و گسترده علمی را در منابع برنامه فراهم کرده است.

برخی از کتاب‌های برنامه عبارت است از: «فصوص الحکم» فارابی، «الإشارات و التنبیهات»، «الهیات الشفاء»، «المباحثات» و «التعلیقات» ابن سینا، «التلویحات اللوحیة و العرشیة» و «المشارعات و المطارحات»

شیخ اشراق، «شرح الإشارات و التنبیهات» محقق طوسی، «المباحث المشرقیة» فخر رازی، «شرح حکمة العین» میرک بخاری، «القبسات» میرداماد، «شرح الهدایة الاثیریة» و «الهاشیه علی الهیات الشفاء» صدر المتألهین، «بداية الحکمة» و «نهاية الحکمة» علامه طباطبائی.

گفتنی است که کتب برنامه، در محورهای: حکمت نظری، حکمت عملی، فلسفه یونان، کلام فلسفی، داستان فلسفی، تفسیر فلسفی، تاریخ فلسفه، کتب مرتبط، کتب فارسی و کتب عربی، دسته‌بندی و در دسترس قرار گرفته است.

برقراری ارتباط بین متون و شرح و ترجمه آنها و نیز قابلیت مشابه‌یابی متون با امکان انتخاب درصد تشابه، از جمله امکانات کتابخانه تخصصی حکمت مشاء به شمار می‌رود.

ج. چشم‌اندازهای آینده

۱. دانشنامه فرق و مذاهب
نرم‌افزار «دانشنامه فرق و مذاهب»، مشتمل است بر کتابخانه‌ای از کتاب‌هایی که در مورد فرق و مذاهب و ادیان از ابتدا تا کنون بر محوریت اسلام نگاشته شده است. این برنامه، درختواره فرق و مذاهب را ارائه می‌کند که قرار است بیش از ۱۰۰ جلد از کتاب‌های مربوط به فرق و مذاهب به این درخت وصل شود.

در این دانشنامه که در واقع، اولین محصول جامع در حوزه فرق و مذاهب اسلامی به شمار می‌آید، متن تمامی کتب اصلی و منبع در باب فرق و مذاهب اسلامی، از قرن دوم تا سیزدهم هجری به درخت برنامه متصل گردیده است و مهم‌ترین کتب فرق و مذاهب معاصر، تا آنجا که مسائلی چون قانون مالکیت معنوی اجازه دهد، به درخت اتصال خواهد یافت.

مرکز نور که در حوزه: فلسفه، کلام، فرق و مذاهب و نیز معرفی شخصیت‌های مطرح در زمینه علوم عقلی، صادقانه زحمت کشیده‌اند، تقدیر و تشکر نماییم.

بدیهی است که تولیدات متنوعی که در این مقاله معرفی گردید، جز به همت و موشکافی‌های عالمانه و زحمات دست‌اندرکاران مرکز و نیز کارشناسان و محققان گروه علوم عقلی نور به نتیجه نمی‌رسید و در دسترس پژوهشگران و علاقه‌مندان به مباحث فلسفی، کلامی و عرفانی قرار نمی‌گرفت.

امید است که در آینده نزدیک، شاهد تولیدات متنوع و کارآمد علوم عقلی در فضای وب نیز باشیم تا کاربران و محققان بیشتری به محتوای عقلی دسترسی داشته باشند و بهتر و آسان‌تر بتوانند پژوهش‌های خویش را ساماندهی کنند و نیازهای علمی خود را برطرف سازند. ■

نوع کتابخانه نیز در برنامه گنجانده شده است.

۲. معجم موضوعی آثار فلسفی ملاصدرا - نسخه ۲

یکی از فعالیت‌ها و وظایف مرکز نور بعد از تولید یک محصول، به‌روزرسانی و رفع نواقص احتمالی آن است. «معجم موضوعی آثار فلسفی ملاصدرا» نیز از این قاعده مستثنا نیست. نسخه جدید این نرم‌افزار، در واقع، تکمله نسخه اول «معجم موضوعی آثار فلسفی ملاصدرا» است. در نسخه گذشته، دو کتاب «تفسیر القرآن» و «شرح اصول کافی» صدرالمآلهین با اینکه جزء آثار فلسفی ایشان محسوب می‌شود، به دلایلی تحلیل موضوعی نشده بودند؛ اما در نرم‌افزار جدید، تصمیم بر آن شد تا این نقیصه برطرف گردد و این دو کتاب نیز مورد تحلیل موضوعی قرار گیرد.

سخن پایانی

در اینجا لازم است که از تلاش‌های همه عزیزان متخصص و محققان فرهیخته

قسمت مهم نرم‌افزار دانشنامه فرق و ادیان، «درخت فرق و مذاهب» است که دارای سرشاخه‌های اصلی و زیرمجموعه‌های متنوعی است؛ برای مثال، در سرشاخه «فرق المسلمین» که اصلی‌ترین محور در این برنامه به شمار می‌رود، زیرمجموعه‌های: «الشیعة»، «اهل السنة»، «المشبهة»، «الخوارج»، «النواصب»، «الصوفیة» و «سائر الفرق»، ارائه شده است که هر یک از اینها، از زیرمجموعه‌های متنوع دیگر برخوردار است؛ مانند شاخه «الشیعة» که به شاخه‌هایی مانند: «الامامیة»، «الزیدیة»، «الکیسانیة» و «سائر الفرق» تقسیم شده است.

در کنار این درخت، یکسری نمایه‌های مکمل نیز وجود دارد. همراه نمایه‌ها، کلیدواژه‌ها نیز گنجانده شده است و محقق از این طریق، به مترادفات، مرتبطات و مشترکات یک کلیدواژه هم دسترسی خواهد داشت.

این نرم‌افزار در قالب «کتابخانه استاندارد نور» عرضه خواهد گشت و تمام قابلیت‌های فنی و پژوهشی مربوط به این